

Pescadors i masos al nord de la Marina de la Selva (s. XV). Famílies, propietaris i negociants*

ANTONI GINOT JULIÀ
Historiador

Resum: Les comunitats rurals costaneres de l'edat mitjana suposaven un conglomerat d'oficis agrícoles, marítims i artesanals que formaven un tot conjunt. Com a peces clau d'aquest grup, aquí veurem com els pescadors eren també presents en el sistema del mas, ja sigui com a hereus, propietaris, esposos de pubilles, o com a fills de famílies pageses. També repassarem la història d'aquests masos que acabaren en mans de pescadors.

Paraules clau: Pescadors, masos, hereu, estratificació, Tossa, Lloret, Blanes, Palafolls.

Abstract: *Coastal rural communities of the middle ages supposed a conglomerate of agrarian, maritime and craftsmanship professions which formed a whole. As key pieces of this group, here we will see how fishermen were also present in the manse system, as heirs, tenants, husbands to inheriting women or members of peasant families. How these manses ended up in fishermen's hands will also be considered.*

Keywords: *Fishermen, manses, heirs, stratification, Tossa, Lloret, Blanes, Palafolls.*

* Aquest article correspon a fragments del treball final del Màster de Cultures Medievales de la Universitat de Barcelona titulat Entre la xarxa i l'aixada, la relació dels pescadors amb la terra a la comarca de la Selva (Blanes, Lloret, Tossa), 1400-1512.

La vinculació dels pescadors amb la terra ha estat, fins fa unes dècades, indissociable. La compaginació de l'activitat agrícola amb la pesca va ser tradicionalment una de les vies de subsistència per a aquest ofici, molt lligat als capricis de la mar i el clima. Ara bé, aquesta associació va anar més enllà en alguns casos, fins al punt que a l'edat mitjana trobem pescadors vinculats amb masos. Aquesta relació amb el sistema del mas podia respondre a diversos motius, ja fos perquè el pescador provenia d'una família de mas, com perquè s'havia casat amb una pubilla o bé, havia comprat el domini útil d'aquest –o, inclús, el domini directe–. Totes elles casuístiques que remetien a una societat rural costanera molt entrellaçada, amb una relació constant entre gent de mar i pagesia i un equilibri entre totes dues feines, fins al punt que els oficis es podien arribar a unir, ja fos amb pescadors que treballaven per igual extenses propietats de terra, com per pagesos de masos costaners que posseïen alguns arts de pesca i es beneficiaven dels fruits de la mar a la vegada que els collien de la terra.

El nord de la Marina de la Selva és un bon exemple de territori on es donaren aquests casos. Tot seguit ens centrarem en les viles de Tossa, Lloret i Blanes, juntament amb part de Palafròlles i Tordera. Aquí s'hi documenten pescadors provinents de masos d'aquests termes i també d'altres de l'interior, que emigren a la costa en busca de feina o altres interessos. També hi ha pescadors casats amb pubilles de famílies pageses, o navegues que resulten ser autèntics negociants que veuen la terra com a mitjà d'obtenció de benefici econòmic. Amb tot, també farem un repàs a la trajectòria històrica dels masos per veure com acabaren en mans de pescadors i aprendre més sobre les seves característiques.

Pescadors amb orígens a masos

Referim-nos primer a aquells pescadors, o esposes d'aquests, que apareixen relacionats amb algun mas però que no sembla que mai en posseeixin el domini útil. Tot plegat ens mostrarà una gens estranya vinculació de la gent de mar amb la pagesia de mas, que sovint comparteixen un origen familiar comú.

Elvis Mallorquí ja constata, pel cas de Lloret, que al segle XIV uns quants habitants del port porten cognoms provinents dels masos de la zona. D'aquest fet en desprèn que molts deurien ser membres de les famílies que tenien els masos, però que no haurien accedit a la seva titularitat, tot mudant-se al port i exercint altres oficis.¹ Els pescadors d'aquest grup pertanyerien als que segons els *Costums de Girona* s'anomenaven *iuvenes homines*. És a dir, aquells que, a diferència dels *rustici*, només tenien la seva persona per al senyor i no una tinença o mas.² Estem parlant, doncs, de pescadors que conserven la seva vinculació amb el senyor del seu mas d'origen, servitud que a vegades es trenca amb el pagament de la remença.

1 Mallorquí (2003), p. 58.

2 *Ibid.*

Aquest seria el cas de Ponç, Pere i Lluç Caselles, fills de Joan Caselles, pescador de la vila de Blanes, persones pròpies de la Pabordia de Tordera de l'Església de Sant Feliu de Girona i, possiblement, originaris d'un mas de Tordera o Palafolls.³

En aquests casos, no només hi ha documentada gent de la vessant Marítima de la Selva, sinó també de l'interior. El 1403, Joan Reixach, pescador blanenc, fill i hereu del difunt pescador Pere Reixach, defineix a Nicolaua, de Sant Dalmai, tots els drets que té sobre el mas Reixach, que fou dels seus avis.⁴ És a dir, Joan descendeix d'algú que va abandonar el mas i es va dirigir a la costa, potser perquè no podia quedar-se al mas en no ser l'hereu i buscava millors oportunitats de feina a la costa. També ens pot aportar informació en aquest sentit el cas de Joan Duran, pescador de Tossa que ven un camp juntament amb la seva esposa Beatriu a Joan Puig, pagès de Vidreres, el 1504. Aquest camp s'especifica que va pertànyer al mas Duran «vell» i es ven en acord amb Esteve Duran, oncle de Joan Duran i, possiblement, hereu del mas.⁵ Existeix la possibilitat que aquest Joan Duran fos, doncs, un fadristerne que marxés del mas i acabés a Tossa com a pescador i casant-se amb una noia d'allà.⁶ Així doncs, el fet que aquest tingués un camp del mas podria ser degut a la compensació en forma de diners o terres que els fadristerne rebien dels pares.⁷

Existeix també un cas possiblement similar al del mas Duran. En una compravenda de 1424, Marc Feliu, pescador de la vila de Blanes, fill i hereu universal de Bartomeu Feliu, difunt pescador de la mateixa vila, ven a Francesc Comelles, sastre també blanenc, "*quandam ffexiam | terre meam heremam, quam ut heres predictus habeo, teneo et possideo infra | terminum Castri de Palaffollis, satis prope mansum Balús, que antiquitus fuit mansi Ffelicis.*"⁸ Reyes i Baltrons identifiquen aquest Marc Feliu com a propietari d'aquest mas homònim.⁹ De totes maneres aquest document no sembla prou concloent en aquest aspecte. A més a més, es diu que s'han de pagar unes tornes en auxili de cens "*heredi dicti mansi Ffelicis pro*

3 AHG, Notarials, Blanes 6, f. 119r (1400 juny 9). Tots tres es redimeixen pel pagament total de 38 sous i 6 diners. A un capbreu de Tordera de 1501 de l'abat de Sant Salvador de Breda hi apareix un veïnat anomenat "de Caselles"; AHFF, notarials, Montpalau 12, f. 14r, 15v (1501).

4 AHG, Notarials, Blanes 387, f. 20r-20v (1403 gener 25). El mas Reixach deu ser probablement aquell sota domini directe dels cavallers Vilademany que el 1363 van vendre a l'Almoïna del Pa de Girona; ADG, Pergamins de la Pia Almoïna, pergamins n. 923 i n. 924; Teixidor (2014), p. 32. El mas apareix també en els comptes de l'Almoïna; Lluch (2003), p. 750-751.

5 AHG, Notarials, Tossa 1, f. 16v-17v (1504 desembre 16). Al fons notarial de Vidreres hi ha el testament de Romeu Duran, propietari del mas Duran, amb data de 28 d'agost de 1468. En ell es menciona a Esteve Duran com a fill seu. L'hereu universal és Joan, el seu net, fill d'Antoni Talleda i Joana, de Tordera. En cas de mort, l'herència passarà a Esteve; AHG, notarials, Vidreres 76, f. 59r-60r (1468 agost 28). Malgrat l'absència de més pistes, podem suposar que Esteve va acabat essent l'hereu, per això apareix aprovant la compravenda.

6 Ginot (2019), p. 38. Que la gent de l'interior marxés als pobles costaners per a fer-se gent de mar no deuria ser pas estrany: el 1414 documentem a un tal Grau Cabot, mariner oriünd de Vidreres; AHG, Notarials, Blanes 391, f. 122r (1414 juny 5).

7 To (1997), p. 299.

8 AHG, Notarials, Blanes 11, f. 118v-119r (1424 setembre 2).

9 Baltrons, Reyes (2016), p. 39.

tornis sive auxilium census que dictus heres facit anno quolibet".¹⁰ Per tant podem suposar que ell només és propietari d'algunes terres que podrien haver passat al seu pare per part de l'hereu del mas.¹¹

En aquest sentit també hauríem de considerar les filles que marxen del mas per a casar-se amb pescadors. Així doncs es pot veure una unió entre el món rural del mas amb el món de la gent de mar, que estableix uns forts lligams entre ambdues comunitats.¹² En aquesta línia documentem a Caterina, casada amb el pescador blanenc Antoni Bonet, que absol i defineix a Joan Barta, de la parròquia de Vidreres, els drets que ella té sobre el mas Font de Maçanet, que la seva mare Gueraula, senyora útil del mas, donà a Barta.¹³ Entenem que Caterina ha de renunciar als drets hereditaris que tots els fills del mas tenien sobre aquest, especialment tenint en compte que la seva mare institueix un nou hereu de fora el mas.¹⁴ Tanmateix, potser Caterina renuncia també als drets en tant que no veu necessari o plausible ocupar-se d'un mas que ja li queda lluny, sense comptar que ja té un marit amb un altre ofici.

Pescadors i propietaris útils de mas

En la documentació conservada de les tres viles apareixen diversos pescadors i xaveguers que ostenten la propietat útil d'alguns masos.¹⁵ Tot seguit prosseguirem a veure quins són aquests, fent-ne una breu trajectòria fins a la nostra cronologia, i parlant del seu propietari i altres detalls d'interès.

10 En altres documents, quan les tornes es paguen al venedor s'especifica que és ell qui les cobrarà: "*pro turnis sive in auxilium | census quam facio dicto novili domino*"; AHG, Notarials, Blanes 11, f. 139v-140r (1424 octubre 14).

11 Conservem el testament de Bartomeu Feliu, pare de Marc Feliu, en el que el deixa d'hereu universal, però no s'hi diu res del mas en qüestió; AHG, notarials, Blanes 441 testaments, f. 31r-31v (1417 gener 10). Resulta interessant, però, veure les relacions dels Feliu amb la família Ballús, propietaris del mas Ballús, molt proper al mas Feliu (Marc Feliu és cunyat de Bartomeu Ballús (l'hereu del mas Ballús?); AHG, notarials, Blanes 16, f. 22r (1452 agost 30). El document que podria aportar dades definitives sobre aquest aspecte és el capbreu de Palafolls de 1435-1436 que, malauradament, es troba traspaperat entre els lligalls de l'Arxiu Ducal de Medinaceli. Prim Bertran va poder fer un buidatge de noms, en ell no es menciona a Marc Feliu, però sí a "Luch de Caselles, tudor del hereuet del mas Feliu" de la parròquia de Blanes; Marc Feliu, però, era encara viu el 1435; Bertran (1990), p. 48.

12 No resulta molt coherent que algunes idees sobre la marginalitat dels pescadors convisquin amb uns pescadors en constant relació amb la pagesia de mas, els membres de les quals es casen amb aquests pescadors. Des de la sociologia rural, tot i que parlant de comunitats distants, s'ha pogut observar un fet que entenem que és extensible a comunitats rurals d'arreu, especialment en aquest context: quan es prepara un matrimoni per a la filla d'una família pagesa, l'home amb qui es casi no ha de tenir mai una ocupació contra la que existeixi un prejudici en la comunitat; Thomas, Znaniecki (1979), p. 22.

13 AHG, Notarials, Blanes 6, f. 146r-146v (1400 desembre 14). Es conserva el pergami pel qual Gueraula, vídua de Guillem de Font, i propietària del mas Font, fa heretament a Joan Barta del mas i altres possessions a canvi d'uns drets especificats; BC, Arxiu Històric, pergami n. 302 (1400 desembre 11). Aquest mas estava sota domini dels Cartellà, senyors de la Força de Cartellà. Cf. Mallorquí (2015).

14 Lluch, Mallorquí (2003), p. 58.

15 No hi ha documentats pescadors ostentant la propietat de masos blanencs, però sí pescadors blanencs amb masos a Palafolls, com veurem tot seguit.

Mas Salvador de la Creu (Tossa)¹⁶

El mas Salvador de la Creu és un dels més representatius de Tossa.¹⁷ Aquest ha perdurat fins als nostres dies en mans de la mateixa família que ja el posseïa, com a mínim, el 1311, data de la primera referència conservada.¹⁸ Es tractava –i es tracta– d'un mas centrat especialment en l'explotació boscosa situat prop de l'actual carretera de Lloret (Cf. *Imatge 3*). En una carta precària de 1478 podem veure com es ratifiquen, entre altres propietats, 2 trossos de terra boscosa, 1 peça de terra boscosa, 2 boscos, un gran bosc amb drets sobre les aigües i una muntanya de 3 jornals de bou.¹⁹

El segle xv resulta un període interessant per a l'estudi d'aquest mas. Remuntem-nos a 1443. En aquell any, la pubilla del mas, Constança, que s'havia casat amb un tal Pere Bosch, va deixar el mas al seu fill, el mestre d'aixa Antoni Bosch, que vivia a Sant Feliu de Guíxols.²⁰ Aquí ja trobem el primer indicatiu del que podria ser un cas recurrent entre els masos de les zones litorals: Antoni, tot i ser l'hereu, viu fora del mas. A més a més, es dedica a una feina marítima, és a dir, forma part del col·lectiu pagès i a la vegada de la «gent de mar» –una feina, la de mestre d'aixa, que requeria d'un temps previ d'aprenentatge amb un mestre per tal de dominar bé la tècnica–.²¹ Però no només això, 14 anys després decideix quedar-se a Sant Feliu i, amb el consentiment dels fills, dona el mas a la seva germana Caterina.²² No cal oblidar que Sant Feliu era el port de Girona i, per tant, un dels més importants de la zona. Les seves drassanes proporcionaven molta feina i una bona posició social, i Antoni Bosch ho sabia i ho devia preferir a viure de la terra. Així és possible que sigui el mateix Antoni Bosch documentat en el desballestament de la nau reial Santa Maria i Sant Antoni el 1445.²³

Caterina, doncs, rebé el mas el 1457. La nova pubilla estava casada amb Pere Sallers, calafat –un altre cas de vinculació entre pagesia i gent de mar–, i tingueren un fill anomenat Antoni. Aquest Antoni Sallers, hereu del mas, apareix en alguns documents com a pescador. Entre aquests consta el seu testament, en el

16 El que s'explica en aquest apartat ha estat en gran part reelaborat de l'estudi que es va publicar al número 31 de *Quaderns de la Selva*; Ginot (2019), p. 23-42.

17 Aquest mas ha canviat de nom regularment amb els matrimonis de pubilles amb homes de fora el mas, actualment se'l coneix com a mas Aromir, cognom que porten els propietaris avui dia.

18 A. Aromir, pergami n. 141; Zucchitello (2013), p. 290.

19 A. Aromir, pergami n. 111 (1478 juliol 15); Zucchitello (2013), p. 206.

20 Zucchitello (2013), p. 291.

21 Era un fet comú que alguns remences visquessin fora del mas, en viles. Però que caldria veure fins a quin extrem era recurrent entre els hereus. Cf. Lluch (2005), p. 268-270. Pel que fa a hereus exercint tasques de gent de mar, Zucchitello també ho constata en el mas Simonell de Tossa; Zucchitello (2013), p. 303.

22 Zucchitello (2013), p. 291. Es conserva la donació del mas d'Antoni a Caterina, tant l'entrada al llibre notarial com el pergami: AHG, Notarials, Sant Feliu, 79 (1457 juliol 11); AMSFG, UI 5.447 (1456-1457). Antoni Bosch no es desvinculà de les reivindicacions remences i, malgrat viure a Sant Feliu, es presentà a Tossa a la convocatòria del Sindicat Remença de 1448. Per tant, seguia de molt a prop la problemàtica i el devia afectar directament. Per altra banda, el cas d'Antoni Bosch pot exemplificar molt bé la diferenciació econòmica i social entre el col·lectiu remença, i com al sindicat hi participen remences que ja no tenen en la terra l'ocupació principal; AMGI, Fons Ajuntament de Girona, *El sindicat remença de l'any 1448*, f. 60r [en línia] (disponible a: <www.girona.cat/sgdap>).

23 Pujol (2018), p. 134.

imatge 1. El mas Salvador de la Creu de Tossa a finals del segle XIX.

Font: Arxiu Aromir.

qual figuren Pere i Caterina com a pares, Caterina, la seva filla, i el seu gendre Miquel Vidal, àlies Salvador de la Creu.²⁴ D'altra banda, el documentem també com a pescador en una venda d'una peça de terra conservada a l'arxiu patrimonial del mateix mas.²⁵ També es conserva la carta precària atorgada per l'abat Ponç Andreu de Vilar a Antoni Sallers, on se'l qualifica com a pagès, propietari útil del mas.²⁶ Amb això podem veure com Antoni Sallers és considerat pagès i pescador: una concepció binària que no sembla que faci reeixir un ofici sobre l'altre.²⁷

Mas Reig (Tossa)

En el cas tossenc hi ha dos pescadors propietaris d'un mas que apareix a la documentació com a *mansus Reyg*.²⁸ La identificació d'aquest mas ha estat, però, complicada. En la bibliografia tossenca es parla d'un mas Reyes, que podria tractar-se d'aquest mateix mas, tot i que la contradicció d'algunes dades i l'escassa documentació en dificulten l'extracció de conclusions de pes.²⁹

24 AHG, Notarials, Tossa 1, f. 9r-10r (1504 abril 26). Resulta interessant veure que se l'anomena "*Anthonius Salers alias Calaffat, piscator*".

25 A. Aromir, pergami n. 20 (1465 febrer 7).

26 A. Aromir, pergami n. 111.

27 És possible que Antoni fos ja pescador abans d'heretar el mas, potser seguint els passos del seu pare, també home de mar. A més a més, cal destacar la necessitat de conservar per escrit alguns fets transcendents que manifesta Antoni.

28 AHG, Notarials, Blanes 6, f. 63v-65v (1400 febrer 22); Blanes 391, f. 72r-72v (1413 gener 28).

29 Zucchitello (2013), p. 282.

En els protocols blanencs es menciona que el mas Reig estava situat a la zona del Mercadal de Tossa. El 1400 hi ha constància que aquest el tenia Vicença, esposa de Nicolau Talleda, xaveguer, de la vila de Blanes i filla de Pere Regis (Reig/Reyes?), que el donen en herència a Narcisa, la seva filla, que es casarà amb Arnau Bosch, fill de Bernat Bosch, de Tossa.³⁰ Per contra, el mas Reyes del que parla Zucchitello –i que hipotèticament podríem haver relacionat amb aquest–, es trobava proper al Mas Salvador de la Creu, allunyat del Mercadal. A més a més, Zucchitello menciona que el Mas Reyes estava en mans de Magna Reyes el 1380, quan fou venut a Jaume Sabater, de la parròquia d'Aro.³¹ Això descartaria que es tractés del mateix mas. Ara bé, el mateix autor fa referència a una compra d'un solar per part de Pere i Ermessenda Reig el 1326 a la zona de la vila.³²

A la zona del Mercadal només hi havia el mas Simonell, i aquest ja està documentat en altres mans al segle xv.³³ El mas Rabassa, tot i que era proper a la zona, i a principis del segle xv no se sap qui el tenia, no es troba estrictament al Mercadal, per la qual cosa s'hauria de descartar que es tractés del mateix mas.³⁴ Així doncs, no hi ha cap altre indicatiu que apunti a l'existència d'un mas aquí. Tanmateix, la casa dels Reig es documenta més endavant com a tal, i el consens historiogràfic local és que més que un mas es tractaria d'una casa aïllada, potser amb algunes terres al voltant.³⁵

En qualsevol cas, no descarto la possibilitat que sí que es tracti realment d'un mas, ja sigui per l'àlies Reig que pren Arnau Bosch, i perquè al document es diu que el mas és “*mansum vocatum mansum | Reig*” i que, a més a més, té “*honores et | possessiones tam cultes quam heremas, vineas et ortos er arboribus*”.³⁶ De totes maneres caldrien més fonts per a corroborar-ho. Amb tot, podem veure com aquest mas Reig estava en mans d'un xaveguer blanenc i, en deixar-lo en herència a la seva filla, aquest passà a tenir també un pescador al capdavant. I és que Arnau Bosch, àlies Reig, també era pescador a la vegada que habitava i gestionava el mas.³⁷

Mas Llagostera (Lloret)

El mas, o borda,³⁸ Llagostera apareix mencionat el 1317 al capbreu de la Paboria de Novembre, tot i que no és capbrevat, ja que probablement era del domini

30 AHG, Notarials, Blanes 6, f. 63v-65v (1400 febrer 22).

31 Zucchitello (2013), p. 282.

32 *Ibid.*, p. 303.

33 Zucchitello (2013), p. 302.

34 *Ibid.*, p. 274-275.

35 AHG, Notarials, Tossa 1.

36 AHG, Notarials, Blanes 6, f. 63v-65v (1400 febrer 22).

37 AHG, Notarials, Blanes 391, f. 72r-72v (1413 gener 28). Al llibre del sindicat remença hi apareix un Arnau Reig, podria ser Arnau Bosch? AMGi, Fons Ajuntament de Girona, *El sindicat remença de l'any 1448*, f. 60v [en línia] (disponible a: <www.girona.cat/sgdap>)..

38 Ambdues terminologies apareixen indistintament en la documentació.

directe dels Lloret, castlans.³⁹ El 1373, després de la compra de la castlania per part dels canonges, ja es capbreva aquest mas. Ho fa Pere Llagostera juntament amb la borda Sabatera i diverses propietats de terra, vinyes i horts.⁴⁰ La següent referència és del 1395, quan Guillem Llagostera i la seva esposa Gentil fan heretament al seu fill Antoni de la seva borda Llagostera, a la qual segueix un buit documental de 80 anys.⁴¹ Per les afrontacions d'aquest i altres masos, podem deduir que es deuria trobar per la zona del Pla de Lloret, proper als masos Pla i Saragossa –encara dempeus avui dia–.

El mas Llagostera és mencionat altra vegada el 1474 en una compravenda d'un camp. Aquest cop, però, està en mans de Jaume Tapiola, mariner de Lloret, i el mas ha passat a ser anomenat “*mansi Tapiolla alias Legostera*”.⁴² L'any següent, però, Jaume Tapiola dona tot el mas a Antònia, esposa de Berenguer Camps, difunt mestre de cases, que ja havia aparegut en el document de 1474 com a àvia del dit Jaume.⁴³ Antònia, tan bon punt rep el mas l'arrenda a un mariner, Antoni Pujol, per a que l'exploti durant 4 anys a canvi de la meitat de l'oli produït pel mas i de que Antoni satisfaci les càrregues del mas durant aquests anys.⁴⁴

Amb tot, dos anys i 9 mesos després el mas canvia de mans. No sabem si el contracte d'arrendament es va donar per finalitzat o es va clausurar abans del termini. Ara bé, qui compra aquest mas per 45 lliures de Barcelona és Gabriel Bayell, pescador de Lloret.⁴⁵ Aquest pescador acabava de vendre tres masos (Gamell, Salvador i Malida) que tenia en la seva propietat –i que veurem tot seguit– i que li havien reportat un guany de 80 lliures. Aquest és un cas interessantíssim de participació en el mercat de masos que, com veurem, viurà el moment d'auge en els primers segles moderns. Gabriel Bayell probablement no està buscant incrementar les seves possibilitats d'autoconsum, com podrien fer molts altres pescadors. M'inclino a pensar, tal i com es veurà més endavant, que molt probablement està cercant un benefici econòmic amb aquesta compravenda de masos que l'enquadra en una dinàmica de percepció de la terra com un mitjà d'inversió de capital, cosa comuna, per exemple, entre la burgesia urbana.⁴⁶

39 Mallorquí (2014), p. 72.

40 ACG, Pergamins del segle XIV, capbreu de la pabordia de Novembre (1373-1375) (1373 maig 12).

41 AHG, Notarials, Lloret 1, f. 32r-33v (1395 agost 26).

42 AHG, Notarials, Lloret 3, f. 12v (1474 novembre 4).

43 AHG, Notarials, Lloret 3, f. 16r (1475 març 7). En aquest cas el mas s'anomena *mansi Lagostera*, tot i que es pot veure com el notari havia escrit *Tapioles*, paraula que apareix ratllada.

44 AHG, Notarials, Lloret 3, f. 16v (1475 març 7). És quelcom recurrent entre senyors útils de masos que no volen, o no poden conrear-los directament –com és el cas d'una vídua– realitzar contractes *ad laborationem* per a períodes inferiors als 6 anys a canvi d'una part proporcional de la collita; ens trobaríem, doncs, davant un precursor directe del contracte de masoveria; Donat (1999), pg. 128. En aquest cas no deixa de ser curiós i significatiu que el masover sigui un mariner.

45 AHG, Notarials, Lloret 3, f. 73v (1477 desembre 8).

46 Congost *et al.* (2003), p. 78-79.

Masos Gamell, Salvador i Malida (Lloret)

Aquests tres masos apareixen ja vinculats en documentació del segle XIV, i els tornarem a trobar a finals del segle XV en mans de Gabriel Bayell.

El mas o borda Gamell –o Gramell– és capbrevat al paborde de Lloret el 1320 per Ramon Gramell juntament amb la quintana, un camp i una feixa de terra.⁴⁷ Aquest mas es situava a l'espai proper a l'antiga església parroquial de Sant Romà –actual ermita de les Alegries–. El 1373 és capbrevat per Pere Gramell, en aquest capbreu es pot veure com el seu patrimoni ha crescut considerablement –si no és que tenia altres terres sota domini directe dels castlans i ara són declarats al paborde–.⁴⁸ Entre aquestes propietats hi ha també el mas Salvador, del que es diu: “*quandam peciam meam terre sive quintanum vocatum mas Salvador, in qua domus ipsius mansi erant constructe*”, una terra que tenien per indivisa la pabordia i el monestir de Sant Salvador de Breda.⁴⁹

Aquest mas Salvador, situat a Fanals, és capbrevat el 1320 per Jaume Salvador. El té per a la pabordia i el castlà, juntament amb la quintana i diverses feixes i camps, així com un clos i vinyes que té per al paborde i el monestir de Sant Salvador de Breda.⁵⁰ No sabem en quin moment, però entre 1320 i 1373 aquest va passar a engreixar el patrimoni dels Gramell –potser va quedar rònc ec després de la Pesta Negra–.

Pel que fa al mas Malida –que al 1477 es diu que està unit al mas Salvador– tenim poques referències. Al capbreu de 1317-1320 només hi ha una referència a un lloc anomenat *Casa d'en Malida* a la zona de Fanals.⁵¹ De la mateixa manera, en les declaracions de Bernat Ioga, és mencionat un tal Bernat Riffret, àlies Malida, de mar –una de les rieres de Lloret es diu d'en Rifret, però es troba a la zona de l'antiga església–.⁵² Així mateix, el 1373, en Gramell declara una feixa de terra al lloc anomenat Malida.⁵³ Aquestes són les úniques referències anteriors al XV que tenim.

No tenim informació de com es va produir, però aquests tres masos es documenten el 1477 en mans del pescador Gabriel Bayell. Aquest els ven tots tres el 4 de desembre de 1477. Primer ven el mas Gamell a Gaspar Pla, àlies Coll de Vilarasa, per 40 lliures de Barcelona.⁵⁴ El mateix dia ven a Salvador Carreres, àlies Cassà, pagès de Lloret, els masos units Salvador i Malida, pel mateix preu que el mas

47 ACG, Pabordia de Novembre, Capbreu de 1317-1320, f. 9v (1320 abril 21); Transcripció i edició a: Mallorquí (2014), p. 180.

48 Recordem que la pabordia comprà els dominis dels castlans, cf. Capítol 3.

49 ACG, Pergamins del segle XIV, capbreu de la pabordia de Novembre (1373-1375) (1373 maig 19).

50 ACG, Pabordia de Novembre, Capbreu de 1317-1320, f. 25v-26v (1320 abril 21) transcripció i edició a: Mallorquí (2014), p. 203-204.

51 ACG, Pabordia de Novembre, Capbreu de 1317-1320, f. 24v (1320 abril 21); transcripció i edició a: Mallorquí (2014), p. 200.

52 ACG, Pabordia de Novembre, Capbreu de 1317-1320, f. 18v (1320 abril 21); Transcripció i edició a: Mallorquí (2014), p. 186.

53 ACG, Pergamins del segle XIV, capbreu de la pabordia de Novembre (1373-1375) (1373 maig 19).

54 AHG, Notarials, Lloret 3, f. 71v (1477 desembre 4).

Gamell.⁵⁵ 4 dies després, compra el mas Llagostera. Tal cosa em porta a pensar que la venda dels tres masos serviria per sufragar la compra del mas Llagostera, una propietat que potser era més beneficiosa –un mas més productiu? més ric? Més proper a la vila?–.

Domus d'en Carener (Palafolls)

Aquest mas no el trobem documentat com a tal, sinó com una *domus* amb “*quintanum sive terram eisdem domui contigua*”,⁵⁶ terres que l'any 1502 ocupaven 10 jornals de bou.⁵⁷ Es trobava sobre el puig d'en Carener, dins el terme de Palafolls però proper a la vila de Blanes. El seu domini directe depenia del senyor del castell de Palafolls, és a dir, els vescomtes de Cabrera.

La casa és venuda el 1420 per Bernat Carener, pescador de la vila de Blanes, a Jaume Pagès, bracer de la mateixa vila, per 20 lliures.⁵⁸ És per això que al segle XVI es documenta com a Mas Pagès.⁵⁹ És interessant veure com, un cop feta la compravenda, Jaume Pagès ven a Bernat Carener un censal de 20 sous de pensió anuals pel preu de, precisament, 20 lliures.⁶⁰ Molts cops la compravenda de masos va lligada al crèdit, molt recurrent entre la pagesia medieval i moderna. Per exemple, l'alienació de patrimoni sovint es vincula a una manca de diners per al pagament de censals. De la mateixa manera podem veure com la venda de censals també pot ser deguda a la voluntat d'adquisició de nou patrimoni, com podria ser el cas.⁶¹

Borda d'en Massanet (Palafolls)

La borda d'en Massanet és un cas interessant ja que la documentem, no en mans d'un sol pescador, sinó de 8 persones de Blanes: un ferrer, un sastre, dos sabaters, tres pescadors i la dona d'un carnisser.⁶² En el mateix moment en què apareix documentat, aquests venen el domini útil al seu senyor directe, Bernat Joan de Cabrera, comte de Mòdica i vescomte de Cabrera i Bas, per un total de 96 lliures, 3 sous i 9 diners. Tot i així no se'ns especifica de quina manera es reparteixen els diners els venedors ni si la posseïen en proporcions iguals.

Només hem localitzat referències a aquesta borda en el mateix document en que es ven. En aquest es diu que la borda havia estat d'en Pere Massanet, pagès difunt, i

55 AHG, Notarials, Lloret 3, f. 72r (1477 desembre 4).

56 AHG, Notarials, Blanes 394, f. 9r-10v (1420 febrer 28). El considerem un mas d'acord amb la consideració com a tal que fan Reyes i Baltrons, i tenint en compte que després és anomenat mas Pagès; Baltrons, Reyes (2016), p. 40.

57 AMSils, Fons Cardona-Medinaceli, 1, f. 1r (1502 octubre 26).

58 AHG, Notarials, Blanes 394, f. 9r-10v (1420 febrer 28).

59 Reyes, Baltrons (2016), pg. 40. Al capbreu de Palafolls de 1502 hi apareix encara com a *domus*, però; AMSils, *Capbreu de Palafolls de 1502*, f. 1r (1502 octubre 26).

60 AHG, Notarials, Blanes 394, f. 11r-13r (1420 febrer 28).

61 Congost, *et al.* (2003), p. 77.

62 Aquests són Antoni Oliu, ferrer; Francesc Torrelles, sastre; Martí Rodon, àlies Tusco [sabater]; Francesc Domènech, sabater; Eulàlia, esposa d'Hipòlit Anglada, àlies Perdó, Carnisser; Bernat Carener (que ja hem vist venent la seva casa amb quintana), Raimon Andreu i Antoni Tixador, pescadors.

Imatge 2. Blanes des del racó de Sant Antoni. Al fons, acabada la vila, el puig Massaneda, on s'hi deuria trobar la borda d'en Massanet.

Font: AMLB, Fons Josep Alemany i Borràs, c. 1905.

que els propietaris se l'havien dividit de consens amb els seus marmessors.⁶³ La borda tenia “*quintano, montanea, arboribus et aliis possessionibus dicte borde circumcirca*” i es trobava al costat de la riera de Blanes, al Camp d'en Massanet, proper a la vila de Blanes.⁶⁴ La zona, anomenada sa Massaneda, era un espai dedicat sobretot a l'horta, potser per això despertà l'interès d'aquests vilatans.⁶⁵

Hem dit que la borda va ser comprada als marmessors d'en Pere Massanet. Aquests eren Joan Tió, mariner i, precisament, Bernat Carener, pescador, que també comprà part de la borda. Els documentem en la venda d'altres propietats d'en Massanet en el mateix volum notarial com una casa i una casa amb corral dins la vila de Blanes.⁶⁶ El testament, tal i com s'indica en aquests documents, porta data de 16 d'agost de 1424. Tot i així, en la compravenda de la borda no es diu en quin moment va ser comprada als dits marmessors, restant aquest espai en blanc.

D'altra banda, tampoc sabem l'interès que hi podia tenir el Cabrera per tal de comprar-ne el domini útil. En el document és interessant constatar com la borda es ven atenent als precs de Bernat Joan de Cabrera d'obtenir-la per via de venda. És

63 AHG, Notarials, Blanes 13, f. 152r (1443 agost 6).

64 Avui el lloc s'anomena Penya dels Padrets; Baltrons, Reyes (2016), p. 59.

65 *Ibid.*, p. 19.

66 AHG, Notarials, Blanes 13, f. 65r (1443 [...]); AHG, Notarials, Blanes 13, f. 82r (1443 febrer 5).

possible que el comte no hagués pogut exercir el dret de fadiga i, de bona voluntat, els propietaris li vengueren.⁶⁷ Amb tot, és prou clar veure com Bernat Joan vol recuperar el control d'aquesta borda, ara en mans de diverses persones, potser per evitar aquesta possessió col·lectiva d'una de les seves unitats d'explotació i per a poder recuperar tot el domini i fer-ne el que vulgui.⁶⁸

Si bé no podem extreure molta informació relativa a la presència dels pescadors en la propietat d'aquest mas, sí que els situa de ple en transaccions amb altres persones de la vila i en una propietat col·lectiva d'una borda.

Maneres d'entrar al mas

En l'apartat anterior hem vist com diversos pescadors ostenten la titularitat d'alguns masos. Fixem-nos ara en quines eren les maneres que aquests pescadors utilitzaren per entrar als masos i quines eren, doncs, algunes de les possibles vies per esdevenir-ne senyor útil.

Heretament

D'una banda, els pescadors podien accedir a la titularitat del mas a partir del sistema d'hereu universal, pedra angular del sistema del mas. En el nostre cas tenim un cas segur de pescador hereu, el del mas Salvador de la Creu de Tossa. Així mateix, també podríem considerar que Bernat Carener és l'hereu de la *domus* situada en el puig amb el que comparteix cognom. En aquestes ocasions, resulta significatiu veure com un hereu adopta una feina de gent de mar –ja sigui abans o després d'heretar–. Ja hem parlat, tot explicant el cas del mas Salvador de la Creu, que no era quelcom estrany, i que en aquell mas mateix ja tingueren un hereu que fou mestre d'aixa.

Cal tenir en compte que alguns masos portaven intrínseca la dedicació a un altre ofici, com és el cas dels ferrers de Lloret a principis del xiv, els Guinart, que tenien la ferreria al seu mateix mas.⁶⁹ A més a més, al capbreu de Blanes de 1478-1482, 3 dels 8 propietaris de masos que hi apareixen exerceixen un altre ofici que no és el de pagès. De totes maneres, només un d'ells porta el mateix cognom que el mas i, per tant, té més indicis de ser un hereu que ha incorporat un altre ofici a l'agrícola –en aquest cas és paraire–. Els altres, un traginer i un mestre de cases, podrien haver comprat els masos.⁷⁰

Desplaçant-nos al terme del castell de Mataró, Subiñá explica que el senyor cobrava drets sobre les barques de pesca, i afirma que molts d'aquests propietaris de

67 El dret de fadiga suposava l'obtenció d'un bé per part del senyor directe en cas que aquest es volgués vendre a un altre senyor útil, tenint el senyor –segons és costum a Catalunya– un espai de 30 dies per tal d'exercir-lo; «fadiga», *Enciclopèdia.cat* [en línia], Enciclopèdia de Catalunya (disponible a: <www.enciclopedia.cat>).

68 Recordem que als senyors directes els interessava una transmissió del patrimoni en mans d'una mateixa família per tal d'evitar-ne la disgregació; Benito (2003), p. 197-198.

69 Mallorquí (2014), p. 51.

70 AHG, Notarials, Blanes 418, f. 53v-54r, 65v-66v i 72r-73r (1478-1482).

barques eren pagesos, podent tenir pescadors treballant per a ells.⁷¹ En aquest cas podríem dir que potser exercien també de pescadors –potser patrons– ells mateixos. Tal cosa deuria ser similar al que es documenta a l'altre extrem de la Selva, a Solius (Vall d'Aro), on el 1311 l'hereu del mas Gras tenia permís per pescar amb xàvega a les aigües del terme a canvi de fer guaites i obres al castell de la Roca de Solius.⁷² Barbaza, parlant genèricament, identificà aquest pagès que es fa a la mar per tal de pescar –el pagès-pescador– com a un individu que s'ha vist bolcat a la misèria, i que s'ha de dedicar, en última instància, a una feina que és vista com un mal menor. Aquesta figura és oposada al pescador-pagès, que busca en la terra un mitjà de subsistència.⁷³ Tot i així, no hem de veure, necessàriament, aquests hereus pescadors com a gent que travessa un període de dificultat. Aparisi detecta quelcom significatiu a la vila valenciana d'Oliva –que entronca amb allò explicat per Subiñà–. Allà, hi documenta camperols acomodats que posseeixen ormeigs de pesca, entre d'altres estris, que configuren una mena “d'empresaris”, que si bé són pagesos de base, tenen diversos fronts oberts.⁷⁴ Em sembla especialment suggeridor, doncs, que en l'últim document preservat d'Antoni Sallers, hereu del mas Salvador de la Creu, aquest s'intituli com a pescador.⁷⁵ Molt probablement Antoni Sallers, degut a la seva condició d'hereu d'un dels masos importants de Tossa, es situaria entre l'elit de patrons pescadors, més ben considerats que els remitgers o els terramaners.⁷⁶

Matrimoni

D'altra banda, hi ha aquells pescadors que entren a un mas per matrimoni amb una pubilla. En aquest sentit, el pescador, en tant que home, presumiblement assumirà generalment el control sobre el patrimoni de l'hereva, la seva esposa, o si més no hi treballarà d'una o altra manera.⁷⁷ En el cas del mas Reig s'especifica que aquest és donat per Vicença, casada amb un xaveguer, a la seva filla, en tant que ella n'és la propietària, que l'heretà del seu pare.⁷⁸ Tretze anys més tard, documentem a Arnau Bosch, àlies Reig, pescador, gestionant diners del patrimoni de la seva esposa.⁷⁹ També vam veure com al mas Salvador de la Creu, de manera

71 Subiñà (2015), p. 153.

72 Aicart, *et al.* (2016), p. 16.

73 Barbaza (1988), p. 285-287.

74 Aparisi (2008), p. 88.

75 AHG, Notarials, Tossa 1, f.9r-10r (1504 abril 26). Seguint la tònica de les explicacions de Barbaza, hauríem de suposar que Antoni Sallers hauria de rebutjar ser anomenat pescador, optant per l'epítet de pagès, cosa que no passa. De totes maneres això potser restava a criteri del notari.

76 Pujol (2018), p. 42.

77 Jociles (1997), p. 11-12. Alguns autors creuen que en realitat es duia a terme una inversió de rols de gènere basada en el patrimoni: si l'hereva és la dona, ella mana. Tot i que segons ella acaba resultant una teoria un tant agosarada.

78 AHG, Notarials, Blanes 6, f. 63v-65v (1400 febrer 22).

79 AHG, Notarials, Blanes 391, f. 72r-72v (1413 gener 28).

similar, en Pere Sallers, calafat i pare d'Antoni, entrava al mas per matrimoni amb Caterina, l'hereva.

Recalquem aquí el fet que els matrimonis de pubilles de mas amb pescadors és una mostra més de la bona posició social del pescador adinerat i les relacions que s'estenien entre ambdós col·lectius. El patrimoni mai es deixarà en mans d'un gendre amb un ofici de poca consideració dins la comunitat, ni tampoc d'un mandrós i poc treballador, que pugui portar el mas a la ruïna.⁸⁰ A més a més, l'espòs cabaler havia d'aportar també un dot, que havia d'estar d'acord amb la posició de la família de la pubilla.⁸¹

Compra

En tercer lloc tenim l'accés al mas per compra. Aquí ens detindrem a apuntar breument algunes informacions per entendre una mica el fenomen del mercat de masos, que tindrà una especial repercussió sobretot a partir del segle XVI.

El mas és una unitat d'explotació que passa a ser també, una mica com hem vist, una unitat de poblament, organització familiar i estructuració social.⁸² De totes maneres, en aquest apartat veurem com el mas a vegades pren només aquest caràcter d'unitat d'explotació, suposant només un interès econòmic i convertint-se en objecte de compra i d'inversió de capital. Aquesta situació es veurà afavorida per l'abundància de masos rònecs des de mitjans del XIV. L'ocupació d'aquests masos pels seus veïns, molts cops agregant-los a patrimonis més grans, farà augmentar les diferències socials entre la pagesia.⁸³ De totes maneres, Duby detecta que ja des del segle XIII la condició econòmica de la pagesia supera la jurídica en importància dins les estructures de la societat rural, cosa que n'afavoreix una estratificació. Aquesta també ve afavorida per un increment del dinamisme en els intercanvis i l'auge del pagament en moneda enfront del pagament en espècie.⁸⁴ La sentència arbitral de Guadalupe, a més a més, reforçarà aquesta pagesia engreixada, que concentrarà en unes poques famílies un nombre considerable de masos.⁸⁵

El mercat de la terra i, especialment, el dels masos, ha estat descrit sobretot des d'estudis d'època moderna. Tanmateix, a l'edat mitjana també es donà aquest fenomen i han sorgit algunes teories diverses sobre l'increment d'aquest mercat. Congost, Ferrer i Gifre diferencien dues teories. D'una banda, les tesis angleses, que sostenen l'existència d'un mercat de propietats forçat pels senyors, amb l'objectiu de cobrar la fadiga. Per contra, altres hipòtesis plantejades per la historiografia catalana defensen que aquest mercat fou propiciat pels mateixos

80 Thomas, Znaniecki (1979), pg. 22; Jociles (1997), p. 13-14.

81 Aventin (2004), p. 476.

82 Lluch; Mallorquí (2003), p. 37.

83 *Ibid.*, p. 52.

84 Duby (1968), p. 366-367.

85 Congost *et al.* (2003), p. 66. A l'edat mitjana, encara a finals del segle XV, la pagesia de mas segueix essent l'eix vertebrador de la societat rural. De totes maneres, no és fins a l'edat moderna que es produeix més visiblement una diferenciació pagesa més gran amb uns pocs pagesos amb masos i molta gent amb poca terra; Marcó (2008), p. 130-131.

pagesos, en tant que hi ha poques mostres del cobrament del dit dret.⁸⁶ A aquest procés, on hi participen especialment els pagesos enriquits, cal afegir-hi un altre agent: els vilatans. Artesans, mercaders i, evidentment, pescadors –entre d’altres–, començaran a guanyar interès en aquest mercat de la terra que, aquests mateixos autors creuen, oferiria unes perspectives d’estabilitat i prestigi superiors a les dels oficis que tenien. Les xifres, a més a més, demostren que la renda de la terra, com a mínim a Girona, devia suposar un negoci rentable.⁸⁷ Ja indica Pere Benito que l’estructura del mas estava regida per dues lògiques econòmiques simultànies: la subsistència i la producció d’excedent comercialitzable.⁸⁸

El mercat de masos, doncs, no responia molts cops a la voluntat d’incrementar l’obtenció d’aliment, sinó, més aviat, podem considerar, si més no com a hipòtesi, que es tractava d’una inversió. La pagesia, amb els seus contactes amb el mercat, va anar reorientant part de la producció cap a l’obtenció de benefici econòmic, això situà la terra com a un dels principals mitjans de producció.⁸⁹ A més a més, molts cops la compravenda de masos anava lligada a l’endeutament i al crèdit. És freqüent trobar vendes a carta de gràcia, amb l’esperança del venedor de recuperar el mas un cop obtinguts els diners necessaris per pal·liar els deutes.⁹⁰ En el nostre cas ja hem parlat del mas Carener, els compradors del qual, un cop comprat el mas per 20 lliures, venen al seu propietari un censal pel mateix preu.⁹¹ Amb tot, cal dir que per tal d’assumir aquests endeutaments, o els costos que suposava l’adquisició d’un mas i la seva explotació, calia tenir un nivell adquisitiu important. Això restringia el mercat de masos a aquells sectors més benestants.⁹² És tal la importància que acaben assolint aquests masos comprats i l’interès que generen que molta gent no pagesa que n’adquireix un acaben abandonant –ells o els seus descendents– el seu ofici inicial i esdevenen bàsicament propietaris agrícoles.⁹³

En la documentació estudiada, Gabriel Bayell, pescador lloretenc, com hem dit, ven tres masos –Gamell, Salvador i Malida– per tal de comprar-ne un altre –Llagostera–.⁹⁴ Bayell es pot emmarcar, doncs, dins aquest fenomen de la compravenda de masos. D’acord amb el que hem explicat, no sembla que aquest pescador busqui un increment de les seves capacitats d’autoconsum amb aquest gran moviment de propietats. Tot apunta a una possible voluntat d’inversió amb perspectives d’obtenció de beneficis econòmics.

86 Congost *et al.* (2003), p. 70.

87 Gifre (1999), p. 211-212.

88 Benito (2003), p. 265.

89 Aventín (2004), p. 496.

90 Congost *et al.* (2003), p. 77. La carta de gràcia suposa l’empenyorament de la propietat venuda.

91 AHG, Notarials, Blanes 394, f. 11r-13r (1420 febrer 28). En el seu cas l’endeutament es pogué pal·liar, com a mínim durant el segle XVI, en que el mas ja ha pres el nom de la família que el compra, els Pagès.

92 Congost *et al.* (2003), p. 78-79.

93 Gifre (2012), p. 222-223.

94 És necessari apuntar que al manual, l’època de pagament per la compra del mas Llagostera està cancel·lada per voluntat de la venedora, tot i que no tenim més pistes que indiquin què va passar. El contracte de compravenda del mas està, però, degudament clos.

Pel que fa als preus d'aquests masos, podem observar la següent taula (Cf. *Taula 1*), on comparem els preus que hem documentat amb altres compravendes de masos aportades per altres autors. Subiñà apunta a una correlació entre la quantitat i el valor dels censos que cada mas satisfia i el preu del mas en la compravenda.⁹⁵ Amb tot, és destacable com els masos aloers –no presents en el nostre estudi– són sensiblement més cars que els subjectes a un senyor, tant els del Maresme com els de la Selva que hem estudiat. D'altra banda, podem veure com els masos analitzats en aquest treball tenen uns costos similars als documentats per Richou i Subiñà, trobant-se entre les 20 i les 45 lliures, a excepció de la borda d'en Massanet, que té un preu superior també a qualsevol dels masos no aloers documentats al Maresme. Potser és degut al fet que fos tingut entre diverses persones. A més a més, m'inclino a pensar que podria ser un mas prou productiu –estava situat en una zona d'horts propera a la vila– i aquests vilatans hi haurien pogut invertir com invertirien, per exemple, en un vaixell, com a parçoners.

	Preu	Data	Referència
Mas Gener (Argentona) [alou]	70 lliures	1400	Subiñà, pg. 206
Mas Roure (Mataró)	30 lliures i 5 sous	1408	Subiñà, pg. 206
Mas Perpinyà (Vilassar)	80 lliures	1411 novembre 2	Richou, pg. 83
Mas Canyet (Argentona)	22 lliures	1417 octubre 19	Richou, pg. 83
Mas Cabot del Cros (Argentona)	30 lliures i 5 sous	1418	Subiñà, pg. 206
Mas Verdager (Argentona)	50 lliures	1418	Subiñà, pg. 206
Casa amb quintà [Mas Carener] (Palafolls)	20 lliures	1420 febrer 28	AHG, Blanes 394, f. 9r-10v
Mas Gener (Cabrera)	37 lliures i 10 sous	1429 gener 26	Richou, pg. 84
Mas Pere Feliu (Mataró)	47 lliures	1432	Subiñà, pg. 206
Mas Sa Guera (Mataró) [alou]	220 lliures	1435	Subiñà, pg. 206
Borda d'en Massanet (Palafolls)	96 lliures, 3 sous i 1 diner	1443 agost 6	AHG, Blanes 13, f. 152r
Mas Geronella (Cabrera)	20 lliures (inclosa la venda d'un cens)	1452 desembre 28	Richou, pg. 85
Mas Cabanyes (Òrrius)	15 lliures i 8 sous	1455	Subiñà, pg. 206
Mas Lori (Argentona)	40 lliures i 8 sous	1456	Subiñà, pg. 206
Mas Auleda (Mataró)	13 lliures i 10 sous	1458	Subiñà, pg. 206

95 Subiñà (2015), p. 205.

Mas Vilaseca (Mataró)	20 lliures i 7 sous	1458	Subiñà, pg. 206
Mas Valençó (Mataró)	29 lliures i 5 sous	1458	Subiñà, pg. 206
Mas Gamell (Lloret)	40 lliures	1477 desembre 4	AHG, Lloret 3, f. 71v
Masos Salvador i Malida (Lloret)	40 lliures	1477 desembre 4	AHG, Lloret 3, f. 72r
Mas Llagostera (Lloret) i 2 peces de terra	45 lliures	1477 desembre 8	AHG, Lloret 3, f. 73v
Mas Bramona (Argentona) [alou]	160 lliures	1496	Subiñà, pg. 206

Taula 1. Preus d'alguns masos a la Selva i el Baix Maresme.⁹⁶

Un pescador senyor directe: el cas del Mas Guimerà de Tordera

De tots els casos de masos documentats en aquestes viles en mans de pescadors i xaveguers aquest és, sens dubte, el més interessant. Es tracta d'Antoni Andreu, xaveguer blanenc, que comprà el domini directe del mas Guimerà, situat a la Vilanova de Tordera. L'interès per conèixer més aquest cas m'ha portat a anar estirant el fil –partint d'una compravenda posterior a Antoni Andreu– fins a poder extreure'n la següent història. Tot seguit es presenta de forma cronològica.

La primera referència que tenim no és directament del mas, però sí de Pere Guimerà, possiblement el seu propietari al segle XIV, que n'esdevindrà senyor directe per compra, tal i com veurem tot seguit. De totes maneres, aquest cognom ja apareix en unes afrontacions presents en un document de l'arxiu de la masia del Vilar, de 1185.⁹⁷ Avui dia en la zona de la Vilanova hi ha una urbanització que ha pres el nom de l'ermita allà bastida al segle XVI: Sant Daniel. Sembla ser que aquesta ermita, que donà nom a la contrada, fou posada sota l'advocació del sant titular del monestir de Sant Daniel de Girona que ostentava el domini d'aquelles terres.⁹⁸

Al capbreu de Tordera d'aquest monestir, de 1320, hi ha quelcom significatiu. Primerament apareix en Pere Guimerà en diverses afrontacions de terres a la Vilanova.⁹⁹ Però allò més interessant ho trobem en una anotació *a posteriori* al final del pergami, escrita amb lletra humanística del segle XVI o posterior. En aquesta nota se'ns informa que:

En poder de Ramon de Bruguera, notari públic de Gerona, dijous a XVIII de febrer M · CCC LV · És la venda feta | per la senyora Eliscens per la gràcia de Déu abadessa del Monastir de Sant Daniel de Gerona (...) | an'an Pere Guimerà, de la parròquia de Tordera, y als seus, perpetuo per libere y franch alou, dels alous

96 Aquells marcats en gris són els estudiats en aquest treball.

97 Maurí (1952), p. 47-48. La masia del Vilar està situada a Blanes, prop de l'antiga Vilanova del terme de Tordera.

98 «Capella de Sant Daniel de Tordera», *Cercador del patrimoni arquitectònic* [en línia], Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura (disponible a: <<http://invarquit.cultura.gencat.cat/cerca>>).

99 AMSD, pergami n. 553; DUGi, Fons Especials, Pergamins del Monestir de Sant Daniel, pergami n. 553 (Capbreu de Tordera. 1320 setembre 18) [en línia] (disponible a: <<https://dugifonsespecials.udg.edu/>>).

| directas quas censos, tascas e totas altres coses a-la directa son pertanyents sobre las terras y possessions de la | parròquia de Tordera que dictes personas tenian per dit monestir de Sant Deniel (...).¹⁰⁰

Lamentablement no es conserva el protocol de Ramon de Bruguera d'aquell any. Tot i així, en la mateixa nota s'indica que la venda dels drets, per 25.000 sous, es feu per sufragar la compra per part del monestir de rendes a Madremanya, Sant Martí i Sant Sadurní uns mesos abans. Per desgràcia tampoc es diu quines eren les propietats que Guimerà adquireix com a senyor directe, només es diu que son uns quants alous confessats en el capbreu –que malauradament està incomplet– i altres que no hi son especificats. Tot i així, però, podem deduir que Pere Guimerà era possiblement el propietari del mas amb el que comparteix nom, i que segurament comprà a l'abadessa Elisenda. És més, Guimerà deixarà el domini útil del mas –si no és que ja no estava treballant-hi– als Ros, i el nom del mas canviarà també amb el senyor útil, com ja sol passar. Al segle xvii encara es farà referència a que el mas Ros abans es deia Guimerà.¹⁰¹

La següent referència a un Guimerà està en un pergami interessant que ens el podria vincular amb l'Andreu. En aquest, Bernat Guimerà, fill de Pere Guimerà, ja difunt, defineix a títol gratuït a Berenguer Andreu, de Blanes, la tasca i el domini directe d'una propietat que té a la Vilanova de Tordera. Ho fa atenent que el seu pare havia adquirit els drets al monestir de Sant Daniel.¹⁰² Cal constatar que ja al capbreu de Sant Daniel hi constava un Guillem Andreu, també de Blanes, declarant una feixa de terra.¹⁰³ No coneixem exactament la relació entre els dos, tot i que podríem pensar que aquesta definició de drets pot respondre a un gest amistós, o bé potser a algun deute encobert.

El que ens interessa més, però, ocorre el 1436. El 21 d'abril, Guillem Cortils, de Palafolls, fill de Caterina, hereva del difunt Pere Guimerà, ven a Antoni Andreu, xaveguer blanenc, el domini directe del mas Guimerà per 40 lliures. Aquest el tenen Antoni Ros i Pere Ros, fill seu, en domini útil.¹⁰⁴

No tenim més notícies del domini directe d'Antoni Andreu sobre aquest mas. La següent referència és la venda que fan Antoni i Pere Mollet, mercaders de Blanes, nets i hereus d'Antoni Andreu, del domini del mas als blanencs Jaume Marull, apotecari, i Bartomeu Marcó, mariner, tutors testamentaris dels béns de Joan Grau, pupil, fill i hereu de Raimon Marcó, difunt mercader de la dita vila, i d'Eulàlia, la seva esposa. El preu son 15 lliures.¹⁰⁵

100 *Ibid.*

101 Romaguera *et al.* (2008), p. 189 i 218. Al capbreu de Sant Salvador de Breda de Tordera de 1501-1502 es menciona en unes afrontacions *honore de-n Ros qui ffuit den Guimarà*; AHFF, notarials, Montpalau 12, f. 27r.

102 AHFF, pergami n. 449 (1351 abril 28).

103 AMSD, pergami n. 553 (1320 setembre 18); DUGi, Fons Especials, Pergamins del Monestir de Sant Daniel, pergami n. 553 (*Capbreu de Tordera. 1320 setembre 18*) [en línia] (disponible a: <<https://dugifonsespecials.udg.edu/>>).

104 AHFF, Notarials, Palafolls 583, f. 62r-62v (1436 abril 21). Resulta curiós veure com el preu és el mateix que el dels dominis útils de masos documentats més amunt; *cf. Taula 1*.

105 És sorprenent com ha disminuït el preu del domini del mas; AHG, Notarials, Blanes 422, f. 158r-160r (1473 juny 12).

Aquest mas, a mitjan segle xv, proporcionava una renda anual de 2 gallines de cens per Nadal i 2 vuitans de forment mesura d'Hostalric, pagadors per la festa de Sant Pere i Sant Feliu del mes d'agost (1 d'agost), a més a més de les tasques. Es tracta d'una manera d'obtenir un benefici econòmic un tant diferent a la d'aquells pescadors que compraven dominis útils, i que havien de desprendre's de part de la collita per al senyor. De totes maneres, és interessant veure com el domini útil és el que amb el temps va guanyant més pes i importància enfront el domini directe, un fenomen que es percebrà millor sobretot a l'edat moderna.¹⁰⁶ Si bé la compra de dominis directes o de drets s'exercia a diferents nivells, les possibilitats del mercat de masos era molt major. En aquest sentit, m'inclino a pensar que seria possible que Antoni Andreu tingués un enfocament més tradicional respecte a la possessió de propietats, mentre que pescadors com el lloretenc Gabriel Bayell, de cronologia posterior, sabessin apreciar el benefici econòmic major que es despenia de la compra i venda de dominis útils.¹⁰⁷

Cal destacar que aquest Antoni Andreu resulta ser un prolífic “empresari” amb interessos en el crèdit i participació activa en el govern de la vida i la seva vida social.¹⁰⁸ Se'l documenta exercint de síndic i clavari de la vila, a més de posseir una, o més, xàvegues, on hi treballaven esclaus i gent vinguda de l'estranger. Tal és el cas de dos nois de Ragusa (Dubrovnik) que el 1425 signen un contracte amb ell per aprendre de l'ofici durant un any.¹⁰⁹

Conclusió

Amb tot, els casos exposats son, doncs, molt diversos, i representen l'ampli ventall de casuístiques que envoltava aquests pescadors i la seva relació amb el mas. Les vinculacions poden ser tan familiars com econòmiques i demostren el dinamisme i integració del col·lectiu de pescadors amb la pagesia que els envoltava.

Així mateix, cal destacar la participació activa d'alguns pescadors –especialment aquells més situats a les capes superiors del col·lectiu– en el mercat de masos,

106 Congost *et al.* (2003), p. 70.

107 Pel que fa a altres compravendes de dominis directes, a la Selva tenim, per exemple, tres pagesos de Vidreres i un de Palafoills que venen les seves tasques a altres persones; AHG, notaries, Blanes 21, f. 16r, 18r, 22r i 23r (1502 febrer-abril). Al Baix Maresme, Richou i Subià també han identificat diversos pagesos i vilatans que ostenten el domini directe dels seus o d'altres masos des del segle xiv. En el cas d'Argentona, Subià detecta almenys 5 famílies amb domini directe del seu propi mas, i altres pagesos, com els Cabot, que exercien el domini directe d'un altre mas, amb tot el que això comportava, com és la servitud a la que estaven subjectes els senyors útils d'aquest; Subià (2016), *op. cit.*, pg. 74-75. Richou, per la seva banda, estudia com, el 1365, arran d'un conflicte entre senyors, que força a la venda certs dominis directes que pertanyien al monestir de Sant Marçal del Montseny, molts pagesos accediren a la propietat d'aquests; Richou (2007), pg. 42. En l'àmbit de la Selva, Josep M. Marquès, per exemple, documenta a Vilobí d'Onyar diversos senyories de gent del poble o de pobles del voltant, una, per exemple, és el mas Selva de Mont, que té la meitat del mas Selva de Vall; Marquès (1985), pg. 38. En el cas de Tordera, hem documentat, més tard un establiment fet per un altre propietari directe laic i no noble a un pagès; ADM, lligall 50-1, f. 64v-65r (1501 maig 27).

108 Si es tracta sempre del mateix xaveguer, Antoni Andreu apareix mencionat, amb vida, en 48 entrades als protocols blanencs entre 1403 i 1440.

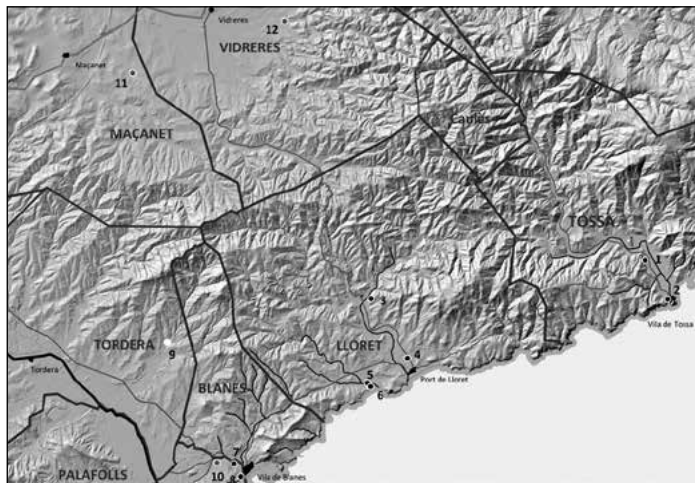
109 Blanes 444, f. 134v-135r (1440 agost 29); Blanes 444, f. 150v (1440 setembre 22); Blanes 396, f. 69r (1425 febrer 12).

mostra del potencial econòmic que podien arribar a tenir i de la recerca de diverses maneres d'obtenir beneficis addicionals a la pesca.

En aquest sentit, més enllà de la participació en el mercat de masos, cal matisar la figura del pescador-pagès i la del pagès-pescador que en el seu moment va definir Barbaza. Deixant de banda el pescador que posseeix algunes terres, o bé aquell que n'acumula unes quantes però sense arribar a ser senyor d'un mas, hi ha el que d'alguna manera es podria anomenar –sense ànims de convertir-ho en cap catalogació estable, de moment– “pescador de mas”: pescadors que accedeixen a un mas de diverses maneres. Això sí, si bé els que compren el mas podrien identificar-se més aviat amb un pescador propietari, que veu el mas com a una inversió, el que hi accedeix per matrimoni o herència suposa un cas diferent. Segurament la realitat és molt diversa, però el pescador-pagès s'assimilaria més a aquest model: el d'un pescador que posseeix el mas amb una vinculació també familiar i, potser, també d'habitatge. El cas d'Antoni Sallers del mas Salvador de la Creu ho exemplifica molt bé: tant és pescador com es dedica al seu mas, en el qual hi viu, sense necessitat de despendre's ni d'aquest ni del seu ofici de pescador.

Amb tot, doncs, aquest estudi, part d'un treball més gran, pretén mostrar com encara queden moltes coses per aprendre dels pescadors –i els masos– de la nostra costa.

Imatge 3. Localització aproximada dels masos, bordes i cases aïllades relacionats amb pescadors.

- 1: Salvador de la Creu, 2: Reig, 3: Gamell, 4: Llagostera, 5: Malida, 6: Salvador, 7: Carener, 8: d'en Massanet, 9: Guimerà, 10: Feliu, 11: Font, 12: Duran.

Font: Instamaps. Antoni Ginot, 2020.

Bibliografia

- AICART, Francesc, *et. al.* (2016). *Solius. El terme agrícola de Santa Cristina d'Aro*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro – Arxiu Municipal (Temes Cristinencs, 5).
- APARISI, Frederic (2008). «Algunes consideracions sobre la vila d'Oliva en temps medievals», *Saitabi*, n. 58, pg. 81-92.
- AVENTÍN, Mercè (2004). «Família i unitat d'explotació». A: SALRACH, Josep Maria (coord.). *Història Agrària dels Països Catalans*, Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca, vol II. Edat Mitjana, pg. 467-503.
- BALTRONS, Joan; REYES, Toni (2016). «Notes sobre masos, llocs i termes. Blanes, s. XIV-XVII», *Blanda*, n. 19, pg. 9-63.
- BARBAZA, Yvette (1988). *El paisatge Humà de la Costa Brava*, Barcelona: Edicions 62.
- BENITO, Pere (2003). *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)*, Barcelona: CSIC – Institució Milà i Fontanals.
- BERTRAN, Prim (1990). «Antropònims de la Baronia de Palafolls (1435-1436)», *Butlletí Interior. Societat d'Onomàstica*, vol. 42, pg. 45-48.
- CONGOST, Rosa; FERRER, Llorenç; GIFRE, Pere (2003). «Els masos a l'època moderna. Continuitats i canvis». A: CONGOST, Rosa; JOVER, Gabriel; BIAGIOLI, Giuliana (ed.). *L'organització de l'espai rural a l'Europa Mediterrània. Masos, Possessions, Poderi*, Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines; Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona i Documenta Universitaria (Biblioteca d'Història Rural. Estudis, 5), pg. 65-96.
- DONAT, Lúdia (1999). «Contractes ad laborationem i establiments de masos després de la Pesta Negra (1349)». A: CONGOST, Rosa; TO, Lluís (ed.). *Homes, masos història. La Catalunya del Nord-Est (segles XI-XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pg. 125-149.
- GIFRE, Pere (1999). «Mercat de la terra i formació de patrimonis agraris (1486-1720). Una primera aproximació». A: CONGOST, Rosa; TO, Lluís (ed.). *Homes, masos història. La Catalunya del Nord-Est (segles XI-XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pg. 185-228.
- GINOT, Antoni (2019). «La possessió de terres entre els pescadors de Tossa, 1400-1512», *Quaderns de la Selva*, n. 31, pg. 23-42.
- JOCILES, Maria Isabel (1997). «La dona hereva a Tarragona (o el problema de la inversió dels rols de gènere)», *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, n. 26, pg. 11-15.
- LLUCH, Rosa; MALLORQUÍ, Elvis (2003) «Els masos a l'època medieval. Orígens i evolució». A: CONGOST, Rosa; JOVER, Gabriel; BIAGIOLI, Giuliana (ed.). *L'organització de l'espai rural a l'Europa Mediterrània. Masos, Possessions, Poderi*, Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines; Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona i Documenta Universitaria (Biblioteca d'Història Rural. Estudis, 5), pg. 37-64.
- LLUCH, Rosa (2003). *Els remences de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (segles XIV i XV)*, Tesi Doctoral [en línia], Universitat de Girona (disponible a: <www.tdx.cat>) (darrera consulta: 22/05/2020).
- (2005). *Els remences: La senyoria de l'Almoina de Girona als segles XIV i XV*, Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines; Centre de Recerca d'Història

- Rural de la Universitat de Girona i Documenta Universitaria (Biblioteca d'Història Rural. Estudis, 8).
- MALLORQUÍ, Elvis (2003). «El port de Lloret i els seus habitants (segles XIII i XIV)», *Quaderns de la Selva*, n. 15, pg. 49-65.
- (2014). *Pagesos i homes de mar de Lloret. Estudi i edició del capbreu de la Pabordia de Novembre de 1317-1320*, Lloret de Mar: Ajuntament de Lloret de Mar (Es Frares, 14).
- (2015). *Col·lecció diplomàtica dels Cartellà, cavallers de Maçanet de la Selva (1106-1301)*, Lleida: Pagès.
- MAURÍ, Josep (1952). *Història del Santuari de la Mare de Déu del Vilar de Blanes*, Barcelona: [s. n.].
- PUJOL, Marcel (2018). *La marina catalana a la Baixa Edat Mitjana*, Barcelona: Diputació de Barcelona (Premi Rafael Patxot i Jubert, 2).
- RICHOU, Montserrat (2007). *El Baix Maresme a l'època medieval*, Tesi Doctoral [en línia], Universitat de Barcelona (disponible a: <www.tdx.cat>) (darrera consulta: 22/05/2020).
- ROMAGUERA, Jordi; TORRELLAS, M. Mercè; VIÑOLAS, Josep (2008). *Estudi dels cognoms torderencs (s. XI al XVIII) i evolució de la població de Tordera*, Tordera: Ajuntament de Tordera (Tordera: entre el passat i el futur, 13).
- SUBIÑÀ, Enric (2015). *El Maresme medieval. Exemples concrets de comunitats pageses*, Tesi Doctoral [en línia], Universitat de Barcelona (disponible a: <www.tdx.cat>) (darrera consulta: 22/05/2020).
- TEIXIDOR, Ricard (2014). «Els masos de la parròquia de Sant Dalmai a partir del capbreu de l'Almoina de 1336», *Quaderns de la Selva*, n. 26, pg. 25-39.
- THOMAS, William; ZNANIECKI, Florian (1979). «Una família campesina polaca». A: SHANIN, Teodor (ed.). *Campesinos y sociedades campesinas*, México D.F.: Fondo de Cultura Económica, pg. 19-24.
- TO, Lluís (1997). *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ZUCCHITELLO, Mario (2013). *En Mar i en Terra. Una història de Tossa i la seva gent*, Tossa de Mar: Centre d'Estudis Tossencs.